

Sigve Fremo Utheim

Utvandring fra Nordmøre i Norge til Nordmore i USA, 1876-1900

Et Case Study på utvandring til familien Halås fra
Slettmyra og Hagen gård.

Bacheloroppgave i HIST2010

Veileder: Monica Miscali

Mai 2023

Sigve Fremo Utheim

Utvandring fra Nordmøre i Norge til Nordmore i USA, 1876-1900

Et Case Study på utvandring til familien Halås fra
Slettmyra og Hagen gård.

Bacheloroppgave i HIST2010

Veileder: Monica Miscali

Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Det humanistiske fakultet

Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Introduksjon	3
Kilder	4
Metode	6
Teori	7
Bakgrunnshistorie og kontekst	12
Case Study	18
Tørris Aslaksen Halås og Slettmyra	19
Guttene fra Hagen	22
Oppsummering og avslutning	25
Kildeliste	28

Forord

Jeg vil gjerne takke personer som har hjulpet meg i prosessen til å skrive denne Bacheloren.

Jeg sendte inn mitt tema og problemstilling til emne ansvarlige for Historie Bachelor på NTNU og ble tildelt Doktor Monica Miscali. Dr. Miscali er førsteamanuensis i moderne historie ved Institutt for historiske og klassiske studier ved NTNU. Hun har skrevet og forsket på sosialhistorie, arbeidshistorie, kjønns historie, diplomatisk historie og utvandringshistorie. Hun har vært en stor hjelp til å finne de viktigste temaene jeg burde ha med i denne Bacheloren. Hun ga konkrete tilbakemeldinger og var alltid tilgjengelig for å ha en samtale.

Jeg har også fått hjelp av Berit Johanne Vorpbukt, avdelingsleder ved Nordmøremuseet avdeling Averøy/Eide, til å komme frem til dette temaet og problemstillingen. Vorpbukt viste meg flere bøker for å finne et tema og en problemstilling som var konkret og interessant for både meg og lokalsamfunnet på Nordmøre. Vorpbukt og jeg gikk gjennom Eide historielags *Eideboka, bind 2* og fant informasjon om en familie fra Eide som hadde utvandret fra Nordmøre til Nord Dakota. Da jeg leste at de flyttet til Nordmore Township i Foster County og var med å etablere Kvernes menighet der, ga det meg inspirasjon til å finne ut mer. Dermed bestemte jeg meg for å skrive om deres utvandringshistorie, fra Nordmøre i Norge til Nordmore i USA.

Når jeg leste i *Eideboka bind 2: Gard og Slekt* kontaktet jeg Jonny Lyngstad. Lyngstad er en lokalhistoriker som forsker på slektene på Nordmøre. Han har vært leder i Eide historielag fra 1984 til 2019 og har skrevet deler av kildene jeg har brukt i denne Bacheloren. Lyngstad ga meg flere gode tips til hvor jeg kunne finne mer informasjon på Tørris og familien. Han har også forsket på nordmørske slekter som har utvandret og hjulpet blant andre norskamerikanske historielag i Nord Dakota. Dette ved å samle inn bøker og dagbøker om nordmørske utvandrere som flyttet til Nord Dakota.

Introduksjon

I tiden jeg har lest og skrevet om utvandringshistorie og om familien Halås har jeg blitt mer engasjert i emnet. Vi opplever i dag også utvandringssbølger. Fra Ukraina flykter det mennesker fra en grusom krig og i fra Midtøsten, samt Afrika kommer mennesker som søker bedre levekår eller frihet fra undertrykkelse. Innvandring og utvandring skaper ofte store endringer i samfunnene som opplever det. I utvandringsslandene drar mennesker ofte med gode utdanninger til Europeiske land fordi de ikke har muligheten for å få arbeid i hjemlandet. Det er de samme menneskene som har råd til å betale for reisen, ofte gjennom flere land og over hav. For landene som tar imot innvandrere, som Norge, får vi inn motiverte mennesker som søker et bedre liv for seg selv og eller sin familie. De møter ofte forskjeller i kultur og tradisjoner som kan skape utfordringer i et samfunn.

Dette er de samme problemene som møtte Norge og USA på 1800-tallet. Norge var ikke i krig, men befolkningsvekst og arbeidsledighet ga flere hundretusener av nordmenn motivasjonen til å reise over Atlanterhavet for å skaffe seg og sin familie et bedre liv i USA. Norske utvandrere dro oftest til steder der andre nordmenn bodde og der de kunne bevare tradisjoner i de nye lokalsamfunnene de bygde. Det samme ser vi i dag. Innvandre i Norge bosetter seg ofte i områder der flere fra samme land eller kultur bor sammen. Det er en trygghet i dette. De kommer til et land med et ukjent språk og andre tradisjoner og kultur. Ved å bo sammen med andre som er i samme situasjon hjelper det mennesker å tilpasse seg til det samfunnet de flyttet til.

I denne bacheloroppgaven har jeg valgt å skrive om en spesifikk families utvandring fra gamle Eide kommune i Møre og Romsdal til Nord Dakota i USA. Familien Halås reiste over under den største utvandringssbølgen fra Norge til de forente statene som begynte omkring 1876 og varte frem til 1900-tallet. Oppgaven blir hovedsakelig et case study på reisen til familien, samt hvordan de taklet utfordringene når de ankom de store slettene i Nord Dakota.

Bacheloren er delt opp i 3 deler:

Første del vil jeg fokusere på forskningsutvikling og utvandringsteori. Norsk utvandringshistorie, spesielt til USA, ble forsket på og skrevet om kort tid etter utvandringssbølgene på 1800-tallet og tidlig 1900-tallet. Både nordmenn og norskamerikanere hadde interesse av å dokumentere og analysere hvorfor nordmenn utvandret og hvorfor de valgte å reise til USA. Norskamerikanere hadde interesse i dette fordi de ville dokumentere

deres forfedres reise, samt knytte deres nye liv i statene til gamle Norge. I teoridelen har jeg utforsket sentrale historikere og andre forfattere som har skrevet om norsk utvandringshistorie. Samtidig sammenligner jeg med dagens utvandringbølger for å se hvilke likheter og ulikheter de har.

Andre del er bakgrunnsinformasjon og kontekst om den norske utvandringshistorien med fokus på perioden 1876 frem til 1900-tallet. Informasjon om hva som forårsaket utvandringen og mer spesifikt hva som forårsaket den største bølgen. I tillegg til dette viser jeg til noe grunnleggende informasjon om opprinnelsen til norsk utvandring. Først fokuserer jeg på hva som drev så mange til å utvandre ut fra Norge. Etter det ser jeg på hva som tiltrakk de som utvandret til USA. Hvordan var landet norske utvandrere kom til? 16 år før utreisene til familiene fra Slettmyra og Hagen var USA i en borgerkrig. Hva møtte de?

Den tredje delen er en case study på familiene fra Slettmyra- og Hagengård i Eide. Jeg besvarer spørsmål som: Hvem var Halås familien? Hva måtte til for at de kunne utvandre? Hva var ruten? Hvem dro først? Hvorfor valgte de å bosette seg i Foster County i Nord Dakota? Hvilke muligheter hadde de der de bosatte seg? Ut i fra disse spørsmålene ønsker jeg å vise helheten i deres utvandringshistorie. Samtidig sammenligner jeg deres historie med de generelle trekkene for de andre som utvandret i samme periode. Hvilke likheter og ulikheter er det i hvordan de nevnte familiene reiste og bosatte seg i USA i forhold til den generelle bølgen. Er det noe spesielt som stikker seg ut?

Kilder

Hovedkildene til denne oppgaven er Ingrid Semmingsens verk *Veien mot Vest, bind 2: 1865-1915* og Eide historielags *Eideboka, bind 2: Gard og slekt*. Sammen med disse to har jeg brukt ulike artikler og dokumenter som er relevant for temaet.

I teorikapittelet kommer jeg til å bruke Terje Mikael Hasle Jorangers artikkel *Historiske perspektiver på utvandringen fra Norge til USA* som kilde. Artikkelen går gjennom norsk utvandringshistorie som fagfelt og utviklingen fra 1800-tallet til i dag kronologisk. I delkapittelet om Ingrid Semmingsen bruker jeg *Norsk biografiske leksikon* utgitt 1958 som kilde. Biografien går gjennom livet til Semmingsen og de viktigste bidragene hun hadde til norsk utvandringshistorie som forskningsfelt. Biografien er skrevet av Halvdan Koht litteraturhistoriker og senere utenriksminister.

I det andre kapitelet om bakgrunnshistorie brukte jeg Ingrid Semmingsen historiske verk: *Veien mot Vest bind 2, 1865-1915*. I boken skriver Semmingsen om de norske utvandringssbølgene etter 1865 til 1915 og beskriver situasjonen i Norge som førte til utvandringen. Samtidig legger Semmingsen fram situasjonen i USA og hva de norske utvandrerne kom til. Jeg brukte også historiske artikler som belyser Norge og USA på 1800-tallet.

I kapitlet om medlemmene av Halås familien som utvandret til Nord Dakota brukte jeg Eide historielags *Eideboka bind 2, Gard og slekt*. Boken omhandler gårdene og slektene på Eide, inkludert Halås gård og familiene på Slettmyra og Hagen. Jeg bruker også tidsskriftet *Eideminne* som ble utgitt i 2006. Kapitlet Eidefolket på Prærielandet er skrevet av Jonny Lyngstad og hvor han skriver kort om de ulike familiene fra Eide som utvandret og bosatte seg i Nord Dakota.

Jeg bruker også dokumenter som belyser ulike deler av reisen og livet de levde i USA. I *Compendium of History and Biography of North Dakota, 1900* er det skrevet spesifikt om Torstein Edvard- eller Edward Halås. I følge NAOB, det Norske Akademis Ordbok, er et kompendium en konsentrat håndbok eller sammendrag av et emne samlet sammen av flere kilder¹. Kompendiet omhandler viktige personer i staten Nord Dakotas tidlige historie. Den ble laget i år 1900 og er en samling av flere historier og biografier skrevet av ulike forfattere. Kompendiet ble samlet og laget av Geo A. Oglo og Co i Chicago. og er en samtidskilde for den norske innvandringen til Nord Dakota. Biografien ble skrevet mens Torstein Edvard levde som betyr at informasjonen om hans liv har en større sannsynlighet til å være korrekt. Samtidig er det viktig å ta premissen til boken i kontekst. Premissen er om fremtredende borgere i Nord Dakota og dermed kan biografien til Edward Halås bli strammet inn til en ramme.

For å finne ut når de forskjellige medlemmene av familien døde har jeg brukt kilden Findagrave.com. Der er informasjon om når de døde og hvor de ble gravlagt.

Ved slutten av hvert kapitel viser jeg til kildene jeg har brukt. Selv om de fleste kildene er skrevet av akademiske historikere, kan perioden de ble skrevet eller andre faktorer ha påvirket hva som har blitt tatt frem og hva som kan ha blitt utelukket. Noen kilder er samtidskilder eller primærkilder, som er skrevet i samme tid som begivenhetene skjedde og av folk som var i kontakt med subjektet eller skrevet av subjektet selv. *Compendium of History and Biography*

¹ NAOB, Det norske akademis ordbok 2023

of *North Dakota* er skrevet i 1900 og er et eksempel på dette. Andre kilder er skrevet i ettertid og bygger på primærkilder. De kalles sekundære kilder og de kildene prøver å forklare hva som hadde skjedd med større kontekst. Ingrid Semmingsens *Veien mot vest, bind 2: 1865-1915* er et eksempel på et sekundærkilde som er skrevet i ettertid til hendelsene.

Metode

Innen historiefagfeltet har vi flere ulike metoder for å belyse, undersøke og forsøke å svare på historiske begivenheter og perioder. Jeg bruker hovedsakelig den kvalitative metoden. Det betyr at jeg samler inn informasjon fra skriftlige kilder og analyserer temaene og trekkene som er relevant for problemstillingen. Jeg samler inn informasjon fra akademiske historikere og lokalhistorikere som har skrevet flere bøker på norsk utvandringshistorie og utvandring som forskningsfelt.

Case studiet om Halås familien fra Slettmyra og Hagen er skrevet som en mikrohistorie. Mikrohistorie er historieskrivning som omhandler enkeltmennesker, lokalsamfunn eller enkeltsaker for å så si noe om de generelle forholdene til det større bildet². I stedet for å skrive ovenfra fra de øverste klassene i samfunnets perspektiv skriver jeg om norsk utvandringshistorie fra perspektivet til alminnelige bønder fra Nordmøre som reiste til USA. Mikrohistorie eller mikroanalyse ble utviklet på 1960-tallet av italienske og franske historikere som ville utforske og analysere livene til vanlige mennesker. Mennesker som ikke hadde mange skriftlige kilder som dokumenterer hvordan de opplevde enkelte perioder gjennom historien.

Når jeg skriver om mennesker og hendelser som skjedde for mer enn 100 år siden er det viktig å være kritisk til kildene jeg bruker. Forskningsfeltet har utviklet seg mye siden norskamerikanere begynte å skrive om utvandring i slutten av 1800-tallet til i dag. Kildekritikk er viktig når vi analyserer og skriver om hendelser fra fortiden. Det er viktig å spørre hvilke intensjoner hadde forfatter med det som ble skrevet, hvem forfatter er og i hvilken stil skriften er skrevet. I tillegg til årsaksforklaring bruker jeg den hermeneutiske metoden. Det betyr at jeg tolker hva hensikten og målet var for de som utvandret³.

² Harbsmeier 1999: s. 7

³ Kjeldstadli 1992: s. 124

Ut i fra det vi vet om de som utvandret kan vi ikke være sikre på akkurat hva de følte eller tenkte. Men vi kan ta en kvalifisert gjetting til hvordan det ville ha følt, ved å bruke dokumentert informasjon. Samtidig kan vi sammenligne med hvordan innvandrere i dag opplever det å flytte til et nytt land og etablere familie som for eksempel i Norge.

Teori

Marianne Tønnessen, fagansvarlig for demografi på Storbyuniversitetet, definerer utvandring som: «... å flytte over landegrenser til et nytt, varig hjemsted i et annet land. Utvandring betegner vanligvis frivillig flytting av enkeltpersoner, familier eller andre grupper, men utvandring kan også være tvungen. Grensen mellom frivillig og tvungen utvandring kan være nokså flytende»⁴.

Norge har opplevd ulike former for utvandring gjennom flere perioder i vår historie. Vikingtiden kan anses som en periode med utvandring, hvor norske vikinger og nybyggere flyttet vekk fra Norge og bosatte seg i samfunn rundt i Europa og nord til øyene i Atlanterhavet, som Grønland og Island. Gjennom middelalderen og i tidlig moderne tid var det også utvandring, men i mindre grad enn det som kom på 1800-tallet. Forskning på utvandring begynte ikke før på 1800-tallet etter at de første utvandringsbølgene dro til USA.

I artikkelen *Historiske perspektiver på utvandringen fra Norge til USA* skriver Terje Mikael Hasle Joranger, avdelingsdirektør på Norsk utvandringsmuseum, om akademisk forskning til migrasjonshistorie. I Norge har det blitt skrevet om migrasjonshistorie i over 150 år.

Faghistorisk skrivning skjedde først på 1920-tallet men norskamerikanere hadde skrevet om utvandringen til USA allerede fra tiåret etter at de første nordmennene reiste, på 1830-tallet. Bøker som informerte kommende utvandrere om tilstanden i USA og praktiske opplysninger som kunne hjelpe de å etablere seg. De skrev blant annet for å styrke det norskamerikanske identiteten som en gruppe. Samtidig ville de argumentere for nordmenns plass i det amerikanske samfunnet. Et mer kritisk syn på forholdene i USA og mulighetene står i skriftene til de som returnerte til Norge. De sto til kontrast til de som ville bygge en norskamerikansk identitet som amatørhistorikere og akademikere skrev og argumenterte for⁵. Nordmenn kunne dra uten egen forkunnskap om USA men brukte informasjonen skrevet av

⁴ Tønnessen 2009

⁵ Joranger 2020

utvandrende nordmenn i statene. Amerikabrev og opplysningshåndbøker ga utvandringslystne nordmenn førstehåndsinformasjon fra nordmenn som allerede hadde emigrert⁶.

En av de første akademikerne som skrev fra et historisk perspektiv om Nordmenn i USA var Rasmus Bjørn Anderson. Han ble født i 1846 og levde frem til 1936 og var en andre generasjons norskamerikaner. Han spilte en stor rolle innen «filiopietism» i USA, som er historieskriving med fokus på en feiring av forfedres bedrifter og tradisjoner. I Andersons tilfelle skrev han om norske bedrifter og tradisjoner. Han skrev en bok «America Not Discovered by Columbus» i 1874 hvor han argumenterer for at det var Leiv Eiriksson som var den første europeeren som oppdaget Amerika rundt år 1000, ikke Columbus. Han studerte norrøne sagaer som beskrev ferden til Leiv Eriksson og andre som dro ut fra Grønland til «Vinland», dagens New Foundland i Canada. I denne boken bruker Anderson Leiv Eriksson som et eksempel på hvorfor skandinaviske innvandrere hadde en berettiget plass i USA⁷.

I 1895 skrev han boken *The First Chapter of Norwegian Immigration*, som omhandlet den første bølgen av norske utvandrere fram til 1840-tallet. I 1903 samlet Anderson artikler skrevet av norskættede representanter fra forskjellige bygder som var norsk dominert. *Bygdejævningen* viste hva de norske utvandrerne og deres barn hadde utrettet i USA. Terje Joranger mener Anderson la grunnlaget for utvandringshistorie som et akademisk fagfelt og skriver: ... regionalisering av utvandringshistorien innledet flere studier av både norske bosetningsområder og nybyggerens regionale opphav i Norge. Publikasjonene til amatørhistorikerne Hjalmar Rued Holand, *De Norske Settlementers Historie* og Martins Ulvestad, *Nordmændene i Amerika*, er eksempler på dette⁸.

Utvandringshistorie som historisk fagfelt

Fra 1920-tallet begynte utvandringshistorien å bli skrevet av faghistorikere. Det gjorde at fagfeltet ble profesjonalisert og skrevet mer av norske akademikere i stedet for norskamerikanere som skrev de tidlige bøkene. I 1927 skrev den norsk-danske historikeren Marcus Lee Hansen *Immigration as a Field for Historical Research*. En artikkel om

⁶ Joranger 2020

⁷ Joranger 2020

⁸ Joranger 2020

innvandring som skapte et gjennombrudd innen migrasjonsteori og utvandringshistorie som fagfelt. Hansen blir regnet som «far til migrasjon som moderne historisk fagfelt» ifølge Terje Joranger. Dette siden han var den første som publiserte en artikkel om innvandring i et amerikansk fagtidsskrift⁹.

På grunn av første verdenskrig og innvandringsloven i 1924 ble utvandringen til USA fra Norge sterkt redusert. Dette førte til at norskamerikanere og norske historikere fikk en sterk interesse for å skrive ned utvandringshistorien. Dette førte til at de opprettet historielag som skulle samle inn så mye informasjon om norsk utvandring til USA som de kunne. Samtidig ville de tolke hvordan nordmenn i USA og deres samfunn hadde utviklet seg. Det første historielaget som hadde dette målet var Norwegian-American Historical Association eller NAHA som ble opprettet i 1925. NAHA styrket utvandringshistoriens faghistoriske tilnærming. Historielagets første redaktør var norskamerikaneren Theodore C. Belgen. Belgen skrev flere bøker om migrasjonen av nordmenn til statene som blant annet: *Norwegian Migration to America. 1825-1860*. Boken var et grunnleggende verk innen forskningsfeltet for utvandringshistorie både i Norge og i USA. Hans bøker og andre publikasjoner tok for seg norsk innvandring og tilpasningsprosessen i en analytisk ramme¹⁰.

Moderne og nylig migrasjonsteori

En annen sentral figur innen utvandringshistorie som fagfelt var Ingrid Semmingsen. Hun var født i 1910 i Hamar, datter av Gudvor Todderud og Peter Thorvald Gaustad. De var en bondefamilie men faren Peter hadde hatt en karriere innen hæren som oberstløytnant. Hun skal ha vært skoleflink og ble inspirert av hennes latinlærer til å fortsette med videre studier. Hun studerte historie ved Universitetet i Oslo og hadde blant andre professor Sverre Steen som ble en viktig veileder for hennes faglige utvikling. I 1935 ble hun candidata philologiae (filologisk kandidat), tilsvarende til en lektor i dag, med historie som hovedfaget. Som hennes hovedfagsoppgave skrev hun *Arbeiderklassen på Hedmark 1850-1900*¹¹. Oppgaven kan ha hatt en videre påvirkning til bøkene hun skrev om utvandringshistorien siden Hedmark opplevde den største utvandringstallene i forhold til befolkningstall i hele landet.

⁹ Joranger 2020

¹⁰ Joranger 2020

¹¹ Koht 1958: s.241

I 1938 ble Semmingsen tildelt et forskningsoppdrag av Nordmannsforbundet. De ba henne samle inn og systematisere tilgjengelig informasjon om norsk utvandringshistorie til USA. Resultatet ble *Utvandringen til Amerika 1866-1873* som ble trykt i Historisk tidsskrift. Hun forsket på norsk utvandring til USA. Artikkelen ble den første delen av hennes livsverk om norsk utvandringshistorie. Ved utbruddet av andre verdenskrig dro Semmingsen på en forskningsferd i USA for å jobbe videre med migrasjonshistorie. Hun skrev deretter *Veien mot vest*, det første bind i Semmingsens betydningsfulle migrasjonshistoriske verk. Det ble publisert i 1941 til varm respons fra andre utvandringshistorikere. Historieprofessor Halvdan Khot mente at Semmingsens fokus på «push» grunnene i Norge som førte til utvandringen var det som gjorde boken så betydningsfull for forskningsfeltet¹². Hun skrev bind 2 i *Veien mot vest* serien i 1950. I bind 2 fokuserte Semmingsen på virkningene utvandringen hadde på Norge samtidig til vilkårene for utvandringen. Hun fikk sin doktorgrad i 1951 for sitt arbeid¹³. *Veien mot vest* bind 2 er en viktig kilde for bakgrunnshistorie til denne Bacheloren. Hennes metode og fokus på push faktorene har vært sentral for å forstå hvorfor nordmenn dro og hvorfor de valgte å dra til USA.

Ingrid Semmingsen hadde en langvarig og viktig påvirkning til den videre forskningen innen migrasjonshistorie i Norge. I 1968, i en alder av 58, fikk hun endelig fast professorat ved Universitetet i Oslo etter hva hun selv kalte en temmelig kronglete vei (til stillingen)¹⁴. Dette ble hennes eneste professor stilling til hun pensjonerte seg. Professor Einar Niemi, en tidligere student av Semmingsen, kalte Semmingsen «Nordens ukronte dronning innen forskningsfeltet» og en «gigant gjennom hele den moderne migrasjonsforskningen i Norge»¹⁵. Selv etter at Semmingsen pensjonerte seg var hun faglig aktiv. Hun var en av hovedaktørene som jobbet med *Norges kulturhistorie*. En serie på 8 bind som kronologer norsk kulturhistorie. I 1988 skrev hun sin siste fagartikkel, *Kvinner i norsk utvandringshistorie*. Den ble publisert i utvandringshistoriske tidsskriftet *Migranten* nøyaktig 50 år etter hennes første artikkel¹⁶. Hun grunnla også «Semmingsen-skolen», som ble et begrep for hennes historisk metode og forskning innen utvandringshistorie. Hun var høyt respektert i både norske og nordamerikanske fagmiljøer. Hennes initiativ til å etablere samarbeid mellom norske og nordamerikanske forskere ble en varig arv for videre forskning innen fagfeltet.

¹² Joranger 2020

¹³ Joranger 2020

¹⁴ Norderval 2009

¹⁵ Koht 1958: s. 242

¹⁶ Koht 1958: s.242

I årene etter Semmingsen har norsk emigrasjonsforskning utviklet seg til å inkludere andre perspektiver. I 1990-tallet ble norske minoriteter og urbefolkning inkludert i norsk utvandringshistorie. Professor Einar Niemi, som var en student av Semmingsen, var en av de første som fokuserte på kvener og samenes rolle i norsk emigrasjonshistorie¹⁷. Lokalhistorie hadde også blitt mer i fokus når det gjelder norsk utvandring. De som utvandret skrev ofte brev tilbake til hjemlassen. Disse brevene er blitt kalt amerikabrev. Amerikabrev gir et unikt og stort innblikk i hvordan de som utvandret opplevde reisen og hvordan deres liv i USA utviklet seg. Som førstehåndskilder gir de også innblikk i motivasjon og følelser til de som dro. Theodore Belgen publiserte en mengde amerikabrev allerede på 1930-tallet. Orm Øverland og Steinar Kjærheim ga ut bokserien *Fra Norge til Amerika. Norske utvandrerbrev* som besto av 7 bind. NAHA har ved slutten av 1900-tallet bidratt betydelig til norsk emigrasjonsforskning, og fortsatte etter Ingrid Semmingsens tid å være et forum for norsk utvandringshistorie forskning¹⁸.

En stor utvikling som har skjedd siden begynnelsen av 2000-tallet er perspektivforskyvning. I stedet for å fokusere på årsaksforklaring til migrasjon fra Norge er det blitt fokusert på pasnings- og integrasjonsproblematikk i USA. Hvordan adapterte norske utvandrere til det amerikanske samfunnet? Norske og nordamerikanske forskere har brukt en annen metode en tidligere. Å følge en eller ei utvandrer hele livet, fra da de ble født til da de ble gravlagt har blitt en sentral tematikk¹⁹. Min bachelor har også fulgt denne tematikken. Senere vil jeg vise og analysere reisen til en spesifikk utvandringsfamilie fra Norge til USA. Jeg vil fokusere på hvordan reisen utviklet seg og hvordan de integrerte seg i det amerikanske samfunnet. Hvilke jobber var tilgjengelig? Hvordan kommuniserte de med andre folkegrupper som også var nybyggere? Hvilke muligheter for offentlige stillinger var tilgjengelige for norske innvandrere? Jeg håper at min bachelor kan være et lite bidrag til utviklingen i norsk emigrasjonsforskning. Ved å fokusere på en familie fra mitt lokalsamfunnet kan jeg bidra til lokalhistorie.

¹⁷ Joranger 2020

¹⁸ Joranger 2020

¹⁹ Joranger 2020

Bakgrunnshistorie og kontekst

For å forstå hvilken tid og samfunn Halås familien levde i er det viktig å etablere den norske og amerikanske konteksten til utvandringen. For å etablere makro bildet til den norske utvandringen er det viktig å stille spørsmål som: Hvordan så Norge ut i siste halvdel av 1800-tallet når den største utvandningsbølgen som familien var en del av begynte? Hva var forutsetningene i Norge som gjorde at flere hundre tusen tok reisen over til statene? Hvordan reagerte de som ble igjen til utvandningsbølgene? Ved å svare på disse spørsmålene kan vi se konteksten til hvorfor Tørris og hans familie, samt andre slekts medlemmer dro fra Norge på 1870-tallet. For å finne ut hvorfor de dro til nettopp USA kan vi stille spørsmål som: Hva var det som tiltrakk norske utvandrere til USA? Hvilket samfunnet kom de til? Hva var tilstanden i Nord Dakota på den tiden familien ankom ved begynnelsen av 1880-tallet? Ved hjelp av disse spørsmålene kan vi se konteksten til hvorfor de valgte å dra til nettopp USA og samtidig til hvilket samfunn de reiste til.

I denne delen av bacheloren kommer jeg til å bruke Ingrid Semmingsens bok *Veien Vest 2: Utvandringen fra Norge 1865-1915*. Semmingsen har samlet inn store mengder informasjon som er relatert til norsk utvandringshistorie og dekker både de norske og amerikanske forutsetningene. Samtidig legger hun frem den Europeiske konteksten som belyser de store utvandningsbølgene som dro fra de fleste land i Europa, ikke bare Skandinavia. Med den informasjon kan vi se om det er noe ulikt med den norske utvandringen i forhold til resten av Norden og Europa.

Norsk utvandring skjedde i sammenheng med den store Europeiske utvandringen på 1800- og 1900-tallet. Rundt 33 millioner mennesker utvandret ut av Europa til oversjøiske land fra 1801 til 1908²⁰. En stor andel dro til USA. Fra Norge utvandret mellom 700 000 til 800 000 nordmenn til utlandet i perioden mellom 1866 til 1915²¹. De fleste dro til Nord-Amerika, hovedsakelig USA men også til Canada. Fra Møre og Romsdal utvandret 32 991 mennesker i samme periode²². Hva skyldtes de store utvandningsbølgene fra Norge?

I 1825 dro skipet *Restoration* fra Stavanger til USA med 52 norske religionsutvandrere²³. De hadde hørt historiene om «lykkens land» i USA fra engelske kvekere og de ville skille seg fra

²⁰ Semmingsen 1951: s. 22

²¹ Departementet for sosiale saker 1921

²² Departementet for sosiale saker 1921

²³ Semmingsen 1951: s. 15

den norske statskirken som hadde undertrykt alternative kristne kirkesamfunn. I årene som fulgte var det flere skip som tok reisen over og anløp havnene i New York, Boston eller Philadelphia. De første gruppene som utvandret var gjerne religionsutvandrere, men etter hvert var det stadig flere vanlige bønder og bygdefolk som dro. I teoridelen lærte vi om amerikabrev og opplysningshåndbøker. Disse ble skrevet bare få år etter de første nordmennene hadde kommet til statene. Bøkene og brevene ble sendt hjem til Norge og inspirerte flere til å utvandre. Enten for å finne nye muligheter for å forbedre levevilkårene eller eventyrlyst, som i denne konteksten ble kalt for «Amerikafeber». Unge nordmenn og kvinner fikk høre fra slektninger som hadde reist om våren og ble besatt av nysgjerrighet og eventyrlyst. Amerikafeberen spredte seg gjennom bygdene og byene. En nye folkebevegelse var i gang og etter hver ny bølge hadde senket seg kom en ny med et enda større folketall som utvandret. Utvandringen fram til 1866 var relativt liten i forhold til siste halvdel av århundret. Omkring 700 000 nordmenn fulgte etter fra 1866 til tidlig 1900-tallet²⁴.

Norge var ikke det eneste landet i Europa som var smittet av den såkalte amerikafeberen. Vesentlig alle europeiske land opplevde i større eller mindre grad utvandringsbølger til USA gjennom 1800-tallet, men i noen land hadde vandringsperioden allerede startet på 1700-tallet. Det disse landene hadde til felles var en enorm befolkningsvekst fra 1700-tallet helt til slutten av 1920-tallet²⁵. Befolkningsveksten var så stor at flere og flere i samfunnet måtte nøye seg med mindre kår enn før og lavere levestandard. De som vokste opp i land der det var mindre ressurser som kunne deles og jobbmulighetene var små, hadde en trengsel for å utvandre. Hvilket eller hvilke land kunne tilfredsstille disse kravene til flere millioner utvandrende europeere?

Land som Canada og Australia ble utvandringsmål for mange, men landet som desidert tok til seg flest innvandrere var USA. Nord-Amerika og USA spesielt var meget tynt befolket. Innfødte indianere hadde blitt desimert av sykdom og konflikt og deres befolkningstall hadde sunket drastisk fra da Columbus selte til Amerika i 1492. Engelske kolonier på østkysten hadde skilt seg fra Storbritannia i 1783 og var i prosessen til å bygge opp en ny nasjon²⁶. De hadde ønsker å om å ekspandere vest og disse landområdene som de kjøpte og erobret krevde nybyggere til å befolke landet. Landet som utvandrende europeere bosatte var allerede tynt befolket. Den innfødte befolkning var i forhold til USA ikke en samlet nasjon med et samlet

²⁴ Semmingsen 1951: s. 16

²⁵ Semmingsen 1951: s. 17

²⁶ Semmingsen 1951: s. 18

militær, men mange forskjellige stammer med egne konflikter seg imellom. Mange av stammene kjempet, men kunne ikke stå imot det amerikanske militæret og det store antallet av europeiske nybyggere som flyttet inn.

USA var rik på naturressurser og hadde store mengder av fruktbar og dyrkbar jord. For europeiske og norske nybyggere var dette ideelt for å starte nye liv i de forente statene. Klimaet i USA var temperert og passende for europeiske utvandrere i forhold til klimaet i Sør-Amerika²⁷. I årene etter den amerikanske revolusjonen og fredsavtalen med Storbritannia ble ambisjonene til amerikanerne fornyet. De hadde lenge ønsket å bosette europeere vest for Appalachen, fjellkjeden som går fra som en ryggrad gjennom grensene til de opprinnelige engelske koloniene. I fredsavtalen fikk de rettighetene fra Storbritannia til å ekspandere vestover mot Mississippi. Da Napoleon tok makten i Frankrike solgte han de franske koloniene i Nord-Amerika til USA. Dette inkluderte territoriene langs Mississippielven og Dakota territoriene. For å befolke disse nye landområdene krevde de nye og mange innvandrere. Befolkningsveksten i Europa ble svaret til mangelen på bosetning og arbeidskraft som et voksende USA trengte.

År 1865-1900

Norge

Frem til 1865 var Vestlandet i Norge sterkest rammet av utvandringsstrømmen, men utover 1860-tallet begynte «amerikafeberen» å spre seg innenlands. Områder i innenlands fylkene, Telemark og Oppland opplevde store utvandringstall og var størst i antall utvandrere i forhold til befolkningstallene²⁸. Møre og Romsdal hadde forholdsvis små utvandringstall fra 1820 til 1865. I perioden mellom 1865 til 1875 var utvandringstallene omkring 2 til 3 personer per tusen innbygger. Men utover 1870-tallet frem til 1900 økte tallet kraftig for fylket.

Så hvilke nordmenn utvandret? De aller fleste av de som utvandret var arbeidsfolk. Bønder, fiskere, industriarbeidere og håndverkere, mennesker som var vant til hardt arbeid og jobbe med hendene. Når de ankom USA og skulle bygge egne gårder eller jobbe i en av de voksende industriene krevde det hardt arbeidene mennesker. De var også mennesker med lite

²⁷ Semmingsen 1951: s. 17

²⁸ Semmingsen 1951: s. 48

råd eller dårlig økonomiske muligheter. Mulighetene for rikdom og arbeid i statene ble forlokkende for de som ikke så samme mulighetene i Norge. Bønder solgte alt de eide på auksjon for å finansiere reisen, ofte til dårlige priser. De solgte bruket, redskap og dyr. Samtidig var det gårdsarbeidere som ikke hadde penger til reisen, siden de levde fra hånd til munn. De kunne bli finansiert av fattigvesenet²⁹. Men for en stor andel av de som utvandret hadde lite penger til overs etter de hadde betalt for billetten over til USA. Gjennomsnittlig hadde de som utvandret med skip fra Kristiania (Oslo) rundt 11 spesidaler til overs etter å ha betalt for reisen. Det tilsvarer 2882 kroner i dag. Med disse midlene måtte de betale for transport lengre vest i statene og videre betale for ressurser³⁰.

Helt fra den første utvandringbølgen var det aktører som reklamerte for utvandring til USA. Amerikabrev som ble skrevet av norske nybyggere oppmuntret nordmenn i hjemregionene til å ta reisen over. På 1840-tallet møter vi en publisist som het Johan Reinert Reiersen. Hans oppgave var å stimulere og oppmuntre utvandringen gjennom avisen Christiansands Posten og andre tidsskrifter både i Norge og i USA. Skippere og redere var også med å tiltrekke passasjer til reisen over til havnene i New York, Boston og andre. De sendte ut «agenter», ofte mannskap som dro til bygder rundt i Norge. Der oppsøkte de områder hvor mange folk var samlet, som for eksempel bryllup. Her skrev de inn passasjer blant bryllupsgjestene. De agentene kalles for utvandringssagenter³¹. Motivasjonen bak for skipsagenter og rederi var å tiltrekke seg passasjerer som betalte for billetter til å reise over havet.

De første virkelige utvandringssagentene vi kjenner til var Johan Holfeldt og Elias Stangeland. Deres oppgave var det samme. Å samle inn mennesker til å utvandre. Johan Holfeldt jobbet for Ole Bull og skulle verve norske kolonister til Oleana, et koloniprojekt i Pennsylvania. Elias Stangeland jobbet i forbindelse med transportselskap og skaffet passasjerer. Disse to utvandringssagentene var i sterk konkurranse med hverandre, siden de begge hadde et relativt lite marked i Norge for utvandrere³². Dampskiplinjene hadde også begynt å sende agenter for å rekruttere passasjer. Dampskip hadde i løpet av 1860-tallet og tidlig 1870-tallet presset seilskipskutene ut av markedet for transatlantisk transport. I 1865 dro en tiende del av utvandrere med dampskip. I 1869 brukte omkring halvparten av utvandrerne dampskip³³. Agentene reklamerte med store annonser i aviser og tidsskrifter rundt i Norge. De lagde

²⁹ Semmingsen 1951: s. 54

³⁰ Semmingsen 1951: s. 50

³¹ Semmingsen 1951: s. 86- 87

³² Semmingsen 1951: s. 88

³³ Semmingsen 1951: s. 127

brosjyrer som *Håndbok for Emigranter* og *Om Befordringen til America*. I disse håndbøkene oppfordret de nordmenn til å velge dampskip som transport, samt som de inneholdte propaganda om hvor store mulighetene for nordmenn i Amerika var. Prisene før 1872 kunne være varierende for enkeltpersoner. Men etter en konkurranseregulerende avtale som ble iverksatt måtte skipsagenter og andre utvandringsagenter offentliggjøre og forplikte seg til en prisliste. De kunne ikke modere den prisen³⁴.

USA

Den amerikanske borgerkrigen endte i 1865 etter 4 år med enorm konflikt. Sørstatene var hardt rammet og økonomien var i ruiner. Etter avviklingen av slaveriet som økonomisk institusjon måtte nye modeller bli bygget opp. Nordstatenes økonomi var ikke like hardt rammet av krigen og kunne dermed fortsette der de slapp før krigen med utvikling. I tiden etter borgerkrigen ble det satt nye produksjonsrekorder og alle industrielle sektorer utvidet. Økt produksjon av kull, stål, jern, olje, kobber og tømmer. Eksporten av råvarer og ferdigproduserte varer var større i denne perioden enn noen gang i nasjonens historie. Nordstatene hadde en feberaktig høykonjunktur i 8 år frem til børskraket i 1873³⁵.

Etter børskraket flyttet industrien vestover. Byer som Chicago, Kansas City, St. Louis, Milwaukee og Minneapolis vokste frem som landets nye industribyer. Økonomisk fremvekst brakte nye innvandrere som søkte nye jobbmuligheter. I denne perioden var det en del nordmenn som innvandret og bosatte seg ved industribyene ved de store innsjøene. Ved større befolkning ble behovet for infrastruktur større. Jernbaneutbygging ble for alvor startet fra øst-kysten frem til vest-kysten. Jernbaneutbyggingen ble også et attraktivt og godt betalt arbeid for innvandrere.

En viktig grunn for den store befolkningsveksten i Midtvesten var Homestead loven. Den ble vedtatt under borgerkrigen og for å gjøre det attraktivt for innvandrere ga den amerikanske staten nybyggere 650 mål jord. Det eneste de måtte betale var kostandene for å måle opp tomtene³⁶. Grunnen bak Homestead loven var å befolke nylige annekterte territorier, som Dakota territoriene. Denne muligheten virket forlokkende for mange i Europa, også for nordmenn. En innsender i en norsk avis skrev i 1867 at det ikke var sant, at det ikke var annet

³⁴ Semmingsen 1951: s 126-127

³⁵ Semmingsen 1951: s. 42

³⁶ Semmingsen 1951: s. 43

enn «løgnaktig, skrytende utvandringspropoganda»³⁷. Homestead loven og jernbaneutbyggingen satte fart på nye bebyggelser vest for Mississippielven. Landet var bosatt av indianere som nå ble tvunget vekk fra de gode landområdene med traktater og konflikt over til reservasjoner. Reservasjoner var avskilte landområder som staten eller regjeringen ikke interesse for. Når landet var klarert og infrastrukturen var bygget ble den amerikanske Midtvesten et attraktiv destinasjon for norske og Europeiske nybyggere.

Hvordan ble det mulig for store folkemengder å reise over Atlanterhavet? Marcus Lee Hansen skriver i boken *The Atlantic Migration*: «... da Europas etterspørsel var blitt så jevn og stadig at den kunne sikre tilstrekkelig tilgang på fartøyer, og da handelens fangarmer var begynt å strekke seg innover landene og gjøre landtransporten lettere»³⁸. Amerika hadde varer som Europa ville ha. Tobakk, bomull, trelast, hamp, tjære og andre varer som vokste godt i det amerikanske klimaet og ikke var mulig å vokse i Europa. Handelen mellom USA og Europa skapte en trengsel for fartøy som kunne transportere store laster. Når utvandringsbølgene begynte på 1800-tallet ble det profitabelt for skipslinjer å skifte over fra varetransport til mennesketransport fra Europa til USA. Transportselskapet Cunardslinjen er et eksempel på dette.

Utvandringen fra Norge og Europa til USA kan anses som to motsatte problemer som utfyller den andre. Befolkningsveksten i Norge og Europa hadde skapt knappheter i ledig jord og ressurser som landene ikke enda var i stand til å løse. USA hadde det motsatte problemet. De hadde annektert store landområder som var enormt rike på naturressurser. For å bosette disse områdene og videre ekspandere vestover mot Stillehavet krevde de mange innvandrere. Det var også arbeidsmangel i den utviklende industrinæringene som krevde billig arbeidskraft. Innvandrere med dårlig råd dekte dette behovet. Denne prosessen skjedde i flere bølger og for hver bølge som kom vokste den økonomiske utviklingen i USA stort. Det førte videre til at nye bølger utvandret til USA. Denne sirkelen har skjedd også frem til i dag.

³⁷ Semmingsen 1951: s. 43

³⁸ Semmingsen 1951: s. 30

Case Study

Oppgaven vil fokusere i hovedsak på nordmøringene som flyttet til Foster County. En av de familiene som utvandret til Foster County var Halaas/Halås familien fra Eide på Nordmøre. Jeg bruker begge variasjonene av navnet fordi da de ankom USA kunne de ikke skrive seg inn med bokstaven Å, derfor byttet de til Halaas da de utvandret. I denne delen vil jeg analysere et case study på en spesifikk familie som utvandret. For å vise hele bildet av deres utvandringshistorie kommer jeg til å svare på spørsmål som: Hvem var Halaas familien? Hva måtte til for at de kunne utvandre? Hva var ruten? Hvem dro først? Hvorfor valgte de å bosette seg i Foster County i Nord Dakota? Hvilke muligheter hadde de der de bosatte seg?

Familienavnet Halås kommer fra gårdsbruket Halåsen i Eide på Nordmøre. Gården ble trolig etablert mellom 800- til 900-tallet i tidlig vikingtid sammen med en rekke andre gårdsbruk i området³⁹. Bruket ligger ved fjorden, langs en elv med store skogmarker bak gården mot fjellene. Bruket har dyrket korn dokumentert helt tilbake til året 1608-1609 ifølge tiendelisten⁴⁰. Tiende er en skatt som stammer helt tilbake til begynnelsen av sivilisasjoner, hvor en måtte betale en tiende del av det de produserte eller tjente inn til statens overhode. Omkring 1700-tallet ble det også dyrket poteter på Halåsen. Halåsen har hatt husdyr og gårdsdyr gjennom tidene. Hester, kyr, sauer, geiter, høner og griser. I 1875 hadde bruket 7 hester og ett føll, 41 kyr og 6 kalver, 146 sauer, 18 geiter og 2 griser⁴¹. Familien eide også ei seter, den første seterbua ble bygd i 1900⁴². Området Halåsen eide hadde også skog. De eide et sagbruk som ble først nevnt i 1618, hvor de produserte sagbord og tømmerstokker⁴³.

Ved begynnelsen av 1800-tallet var en ny klasse vokst frem i Norge, husmenn. Husmenn eide ikke egen jord eller gårdsbruk men de leide jord som de dyrket selv. Denne utviklingen skjedde på grunn av den drastiske befolkningsveksten på 1700- og 1800-tallet. Norge hadde ikke store områder med dyrkbar jord så konkurransen for å etablere nye bruk ble stor. Leien ble ofte betalt gjennom arbeid til bonden. Halåsen hadde få husmenn, men det var liten

³⁹ Lyngstad 1998: s. 251

⁴⁰ Lyngstad 1998: s. 260

⁴¹ Lyngstad 1998: s. 261

⁴² Lyngstad 1998: s. 263

⁴³ Lyngstad 1998: s. 272

mulighet for nyrydning av jord som betydde at familien som eide bruket ikke kunne leie ut jord til mange husmenn⁴⁴.

Gårdsbruket ble delt opp en rekke ganger gjennom tidene. Fra 1649 til 1851 var bruket delt opp til gårder. Fra 1851 til 1908 hadde bruket blitt videre delt opp til 16 deler⁴⁵. I denne perioden var det sterk befolkningsvekst i Norge og Møre og Romsdal som kan forklare hvorfor denne perioden hadde behov for mange oppdelinger av jordareal. Flere barn overlevde barndommen siden barnedødeligheten hadde sunket drastisk. Når barna vokste til var det behov for flere jordstykker til drive selv, særlig for guttene. Jentene ble som oftest giftet bort fra gården til et annet gårdsbruk, der de skulle stifte en familie og hjelpe deres ektefelle å drive gården og oppdra ungene.

Tørris Aslaksen Halås og Slettmyra

Tørris Aslaksen Halås ble født på Drenningarden bruk i 1827 av moren Eli Olsdatter Ødegård og faren Aslak Noesen Halås. Han var en tvilling med broren Ole Aslaksen og vokste opp på Slettmyra bruk med 10 andre søsken⁴⁶. Som alle barn som vokste opp på et gårdsbruk måtte Tørris og hans søsken hjelpe til med gårdsarbeid. Om det var å høste inn avlinger, stelle og slakte dyr eller annet arbeid. Dette ga han erfaring med gårdsarbeid som kom til nytte senere da han og hans kjernefamilie utvandret til USA. I 1855 giftet han seg med Gertrud Olava Jonsdatter som kom fra gårdsbruket Brandsæter. Gertrud var også født i 1827 og sammen fikk de tre barn som overlevde barndommen: Aslak, Elen og Jon. To barn overlevde tragisk nok ikke. Tørrisen døde ved fødselen i 1861 og bare et år etter ble Torrisdatter dødfødt⁴⁷. Det var ikke uvanlig for tiden at barn ikke overlevde fødselen, men det hadde en stor påvirkning på familien.

Tørris fikk skjøtet til Slettmyra bruk i 1857 etter at dens forrige eier, Ole Iversen, døde. Han måtte betale 100 spesidaler, tilsvarende til 26 200 kr i dag. På Slettmyra, eller Myra som det også ble kalt, dyrket de korn og hadde skogsområder der de drev med tømmer. De hadde også 2 kyr, 5 gjeldsvær (kasterte vær), 1 gravær (avledyktig vær), 3 sauer og to hester som het

⁴⁴ Lyngstad 1998: s.396

⁴⁵ Lyngstad 1998: s. 277

⁴⁶ Lyngstad 1998: s. 295

⁴⁷ Lyngstad 1998: s. 295-296

Spania og Gullhavn⁴⁸. Frem til 1870-tallet jobbet Tørris på gården med sin familie. Barna ble konfirmert antageligvis i Kvernes kirke som var den nærmeste kirken. I begynnelsen av 1870-tallet hadde hans svoger Knut Sylte utvandret til USA og bodde da i Milan i Minnesota. Det er ikke kjent hva som ga Tørris ideen om at familien skulle ta sjansen til å utvandre, men vi kan anta at bruket de eide ikke ga store nok inntekter siden vi vet at Ole Iversen som eide gården før Tørris døde som en fattig husmann⁴⁹.

Reisen over Atlanterhavet

I følge Jonny Lyngstad, lederen av Eide Historielag, meldte Tørris og hans familie om planene til å utvandre til USA i 1873. Først til Milan i Minnesota der Knut Sylte bodde⁵⁰. Det tok tre år for å iverksette planen og den 10. mai hadde de auksjon og de solgte alt de eide, samt bruket Slettmyra. Skjøtet til Slettmyra ble solgt til Mattias Isaksen Halås for samme pris som Tørris betalte i 1857, 100 spesidaler. Sommeren 1876 begynte Tørris og hans familie reisen over til statene.

Sammen med de dro søskenbarnet til Tørris, Marta Julianna. Marta var født i 1825 av Gunnhild Noesdatter Nås og Ole Jensen og vokste opp på Vassgården. I Eide var både Marta og Tørris medlemmer i Haugebevegelsen, som var en kristen lekmannsbevegelse grunnlagt av Hans Nielsen Hauge. Marta var ei dyktig arbeider og kunne like godt som de andre mennene gjøre tungt arbeid. I et brev skrev Tørris at Marta var like god å bruke ljàen som en mann, samtidig var hun flink til husarbeid som matlaging, rydding og lage tekstiler. Hun levde i Foster County med Tørris og Slettmyra familien, men senere i livet flyttet hun til sin nevø, Endre Johanssen Vassgård. Han hadde emigrert i 1879 til Lenox i Sør Dakota. I 1890 ble Marta syk og døde i en alder av 65 år⁵¹.

Med båt dro de først ned til Bergen hvor de kom i kontakt med utvandringsagenter. De ga en pris for en planlagt reise med transport fra Norge over havet til USA. I følge byantikvar Janne Wilberg var det vanlig at skipsagenter og amerikaagenter ordnet hele reisen for en pris under utvandringsperioden i Norge⁵². De fikk billetter til skipet SS Harald Haarfager sammen med

⁴⁸ Lyngstad 1998: s.396

⁴⁹ Lyngstad 1998: s. 295

⁵⁰ Lyngstad 1998: s. 297

⁵¹ Lyngstad 1998: s. 46-47

⁵² Drageset 2017

367 andre norske utvandrere. På passasjerlisten til skipet er Tørris og resten av familien listet som passasjer nummer 141 til 145⁵³.

Skipet forlot Bergen havn 30. juni 1876 i retning mot havnen i Philadelphia i Pennsylvania. Da de ankom Philadelphia dro de vestover til Minnesota, antageligvis blant annet med tog. De reiste til Chippewa ved Milan der svogeren Knut bodde. I Milan begynte sønnen Aslak på en engelsk skole for å lære seg det språket. De begynte også å skrive brev tilbake til hjembygden, spesifikt til nabofamilien Hagen, der to gutter vokste opp Ole og Edvard⁵⁴. Jeg kommer tilbake til disse to guttene.

Livet i USA

Tørris og Gjertrud bodde i Chippewa, Milan frem til 1883. De hadde jobbet som gårdsarbeidere men ønsket nå å etablere en egen gård på egen jord. Den muligheten fikk de i tidlig 1880-tallet. Dakota territoriene var åpne for bosetning etter staten hadde annektert store landområder fra innfødte indianere, samt Homestead loven var fortsatt i effekt. Det betydde at Tørris, Gjertrud og barna kunne migrere videre til det som ble Nord Dakota i 1883 og gjøre krav på en stykke land. De valgte å dra til Foster County. Den største bebyggelsen i fylket var Carrington som lå ved jernbanelinjen som gikk gjennom Nord Dakota. Flere nordmøringer hadde bosatt seg i et område i fylket og det tiltrakk flere fra hjemregionen til å bosette seg ved dem. Antallet nordmøringer som flyttet til det spesifikke landområde gjorde at Foster County etablerte Nordmore Township.

Tørris og Gjertrud bygde en gård i Nordmore Township, nordøst for byen Carrington. Barna hjalp til med gården til de flyttet ut eller giftet seg. Aslak Halås, eldste sønn til Tørris og Gjertrud, hadde gått på engelsk skole i Milan sammen med slektningene Edvard Torsteinsen og Ole Torsteinsen Halås. Siden Aslak kunne snakke engelsk kunne han delta i offentlige debatter om staten og kommunen. Tørris kunne også snakke og forstå engelsk. Det hjalp han med handel og i Kvernes menighet som var åpen for alle nasjonaliteter rundt Carrington. I Nordmore Township bygde Tørris, Gjertrud og barna en gård med ressurser de kunne kjøpe med pengene de hadde igjen fra auksjonen i 1876 og det de hadde tjent i tiden de bodde i Milan.

⁵³ Green 2016

⁵⁴ Lyngstad 2006: s. 8

Jorden var dyrkbar og fruktig. Præriejord har fått næring etter flere år med gress som råtnet. Sammen med avføringer fra dyr som bison ble jorden relativt fruktbar. De var også heldige siden perioden da de bosatte seg var det flere år med god nedbør. Mye vann og god næring i jorden førte til store avlinger for nybyggerne på Nordmore⁵⁵. De dyrket korn og integrerte seg til en viss grad til det amerikanske samfunnet. Siden de flyttet til et område der det var mange fra samme region hjemme i Norge holdt de fortsatt til røttene og tradisjonene. Men mer og mer ble de en del av samfunnet rundt dem i Nord Dakota, spesielt barna. To av ungene til Tørris og Gjertrud giftet seg etter at de hadde kommet til USA. Elen giftet seg med en norsk innvandrers som het Johan Edwardson og Jon giftet seg med Johanne Marie Furseth. Aslak forble ugift.

Guttene fra Hagen

Torstein Edvard/Edward T. Halås

I *Compendium of history and Biography of North Dakota* skrevet i 1900 er en Edward T. Halaas omtalt. Boken inneholder biografier av såkalte «fremtredende» borgere i Nord Dakota. Borgere som på forskjellige måter påvirket Nord Dakotas tidlige historie. I denne sammenhengen ble Edward T. Halaas nevnt. I følge biografien ble Edward født på gården Hagen av Randi Oleson Lillerånes og Thorstein Halås den 8. august 1863. Før han dro til Amerika het han Torstein Edvard, men for å amerikanisere navnet omgjorde han det til Edward Thorsten. Han var det femte barnet av åtte som vokste opp på gården og han jobbet der til han var 13 år. Han forlot så gården for å jobbe som en husmann på en annen gård i 2 år. Deretter fikk arbeide hos sin onkel P. Oleson på hans landhandel i Kristiansund frem til han ble 18 år. Etter han hadde lest brevene fra Tørris Aslaksen om livet i USA valgte han å utvandre til USA i 1882⁵⁶.

Torstein Edvard dro med en båt fra Cunards linjen⁵⁷ og ankom først havnen i Boston i Massachusetts og dro videre til Chippewa kommune ved Milan i Minnesota. Der bodde Tørris A. Halås og hans familie. I Chippewa jobbet han som husmann og lærte seg det engelske

⁵⁵ Vassgård 2006: s. 8

⁵⁶ Geo. A. Ogle og Co 1900: s. 342

⁵⁷ Arkivverket 2020

språket på en skole i Milan. I 1883 dro Edward antakeligvis sammen med Tørris og reisefølget til Nord Dakota.

Våren 1883 kom reisefølget først til Grand Forks County hvor han jobbet som gårdsarbeider. I desember fant han et uavhentet areal i Foster County. Der bygde han et lite hus, ofte kalt en «shanty» på 14,6 kvadratmeter og en torvlåve. Ved hjelp av okser pløyde han jordet og dyrket hvete. Han bodde alene på gården i fire år og opplevde blant annet flere prairie branner som truet gården. I 1897 nådde et prairiebrann gården og låven og dens innhold brant ned. Verdien av det som brant var på omtrent tre tusen dollar, som i dag kan omregnes til nesten 1,13 millioner kroner⁵⁸.

I år 1900, da biografien ble skrevet, eide Edward en gård på 12 hundre og 80 acre. Det aller meste var dyrket jord. Han hadde to gårdsbygg og en bolig. Boligen skal ha vært: «substantial and commodious and furnish a home of comfort are as good as any in that region». Gården produserte da omkring ti tusen hveteskjepper. Edward Halås kom til USA med lite ressurser, nok til en shanty og videre måtte han låne penger til forsyninger. I følge biografien hadde han bygget seg opp til en av de fineste gårdene i Foster County. Han var fylkesassessor i 1890 frem til 1892. I 1892 ble han valgt som fylkeskommisjonær og var på sin tredje runde i år 1900⁵⁹. I 1914 besøkte Edward og hans bror Ole hjembygden i Norge. Hans opplevelser hjemme i Norge er beskrevet i boken *Personal Observations While Visiting Norway, 1914*⁶⁰. Edward Thorsten Halaas (amerikanske navn) døde i Foster Fylke 1951 i en alder av 88 år. Han ble gravlagt i Kvernes gravplass. Hans kone Lina Halaas, født i 1858, døde 15. mai 1937 i en alder av 79 år. Hun ble også gravlagt på Kvernes gravplass i Foster Fylke. Edward og Lina etterlot seg to barn: Theodore Edward og Ralph Edwin⁶¹.

At Torstein Edvard kom med lite ressurser og måtte låne til forsyninger gir et bilde av den stereotypiske pioneren. Han jobbet hardt med egne krefter og ressurser til et vellykket liv. Det virkelige livet til Edward er sannsynlig mye mer komplisert med hendelser og karakterer som preget hans liv. Men det blir spekulasjon siden vi ikke har kilder til dette. Som mange nordmenn som utvandret til USA dro de til områder med flere andre nordmenn. I Edwards tilfelle dro han sammen med Tørris A. Halås og hans nærmeste familie. De bosatte seg som bønder i Foster County som hadde en substansiell befolkning fra Nordmøre og Romsdal. De

⁵⁸ Geo. A. Ogle og Co.1900: s. 342

⁵⁹ Geo. A. Ogle og Co.1900: s. 342

⁶⁰ Lyngstad 1998: s.396

⁶¹ Find a Grave 2012

hjalp og støttet hverandre siden mange av de kjente hverandre fra hjembygdene i Norge. Etter nasjonalisme og nasjonalromantikk startet i Norge ved slutten av 1700-tallet begynte nordmenn å kultivere en egen norsk identitet. Derfor var det foretrukket for de som utvandret til å reise til områder med flere andre nordmenn. Der kunne de fortsette å snakke norsk og holde fast på norske tradisjoner.

Ole Torsteinsen og søskenflokk

Torstein Edvard, eller Edward som han kalte seg selv i USA, var ikke den eneste fra Hagen gård som utvandret. Flere av søskenflokk dro over og bosatte seg både i Nord Dakota og andre stater. Broren Ole reiste først over til USA i 1878. Han dro først til Tørris Halås i Milan i Minnesota. Han jobbet som snekker og bygningsmann og bodde sammen med gamle naboen Tørris. I 1883 dro han med Edvard som ankom i 1882 og Tørris, samt hans familie nordvest og bosatte seg i Carrington i Foster County. Her bygde han seg en gård som han solgte noen år senere. Ole Torsteinsen ble valgt til skoledirektør i distriktet og var med å opprette en folkeskole. Han giftet seg med Christine og de fikk 6 barn sammen: Fridtjof Wellman, Eugene, John, Milton, Martha og Ruth⁶². Siden Ole og Christine hadde gjort det bra som bønder hadde de tjent nok til å kunne sende barna sine til universitet. I følge Jonny Lyngstad kom flere av barna til å holde offentlige stillinger⁶³.

Peder, født i 1866, giftet seg i 1892 med Ane Noesdotter Krakeli. De reiste sammen over til USA og ankom til Boston det samme året. De slo også seg ned i Nord Dakota, antakeligvis i Foster Fylke hvor Torstein og Ole allerede var bosatt. De fikk 5 barn: Thorvald, Peder, Annie, Palmer og Rondi. Da Peder døde flyttet Ane og barna til Clarisholm, Alberta i Canada⁶⁴. Jon Edvard, født i 1870, reiste før Peder til New York i 1890. Han slo også seg ned i Nordmøre Township i Foster Fylke, men flyttet senere videre til Oregon ved vestkysten⁶⁵. Marta Elise, født i 1873, var det yngste barnet i søskenflokk. Hun reiste sammen med Peder og Ane til USA i 1892. Det er ikke sikkert hvor hun bosatte seg, men det er en sannsynlighet at hun dro til Foster Fylke sammen med sin bror. Hun skal ha etterkommere i California, som kan antyde at hun eller noen av hennes barn flyttet videre til vestkysten⁶⁶. Moren, Randi Olesen fulgte

⁶² Lyngstad 1998: s. 395

⁶³ Vassgård 2006: s. 9

⁶⁴ Lyngstad 1998: s. 396

⁶⁵ Lyngstad 1998: s. 396

⁶⁶ Lyngstad 1998: s. 396

etter barna sine til USA i 1892 i en alder av 63 år. Hun er blitt gravlagt i Fargo, Nord Dakota⁶⁷.

Oppsummering og avslutning

Hvem var Halås familien? Halås familien var som de fleste familier på Nordmøre. De var en bondefamilie med et gårdsbruk og dyrket korn og poteter. De hadde gårdsdyr som hester, kyr, geiter, sauer og høns og levde fra hånd til munn. Det var også vanlig for gårdsbruk å ha et sagbruk ved skogsområdet hvor de skar tømmer. Ved tidlig 1800-tallet hadde befolkningsveksten økt drastisk både nasjonalt og lokalt på Eide. Halåsgården ble oppdelt i mindre deler fordi flere av barna i slekten overlevde barndommen og etablerte egne bruk. Tørris Aslaksen Halås er en av disse barna og kjøpte skjøtet til Slettmyra, en av de oppdelte brukene. Men som flere andre familier på midten av 1800-tallet ga ikke brukene store inntekter. Da de fikk brev fra slektninger eller venner som hadde utvandret til USA og viste til større inntekter enn de hadde i Norge ble flere motivert til å bryte opp og søke lykken for et bedre liv.

Så hva måtte til for at norske utvandrere og spesifikt familien på Slettmyra kunne utvandre? Tørris og Gjertrud solgte alt de eide, samt skjøtet til Slettmyra på auksjon. Pengene de tjente brukte de til å finansiere reisen over og til å kjøpe ressurser til å bygge en egen gård når de ankom Nord Dakota. Hva var ruten? Det var flere havner i Norge som hadde skip som kunne ta med utvandrere til USA. En av de var Bergen og her dro Tørris, Gjertrud og barna til i 1876. Langs vestkysten i Norge var det båter eller skip som fraktet mennesker. Det var en raskere transport enn over land og fjorder. I havnene var det skipsagenter som tok betalt for å organisere reisen over, både for skip over havet og transport innad i USA til dit de skulle, som var Milan i Minnesota.

Hvem dro først? Halås familien fra Slettmyra dro sammen over til USA, men de hadde bekjente som allerede bodde i statene. Familie eller slektninger som allerede hadde utvandret og kunne gi de som kom senere et sted å være når de ankom. Ektemannen til søsteren, Knut Sylte, bodde i Milan i Minnesota og skrev brev til Tørris og de andre på Halås. Torstein Edvard og Ole dro over til USA fordi de fikk brev fra Tørris og familien i Milan. De fikk

⁶⁷ Lyngstad 1998: s. 396

«amerikafeberen» og utvandret. De fulgte også videre til Nord Dakota i 1881 med Tørris, Gjertrud og barna.

Hvorfor valgte de å bosette seg i Foster County i Nord Dakota? Da Tørris, Gjertrud og barna bodde i Milan hadde de ikke et eget gårdsbruk. Drømmen de hadde var å etablere en egen gård, men det var ikke mange muligheter for det i Minnesota. Men på tidlig 1880-tallet ble Dakota territoriene åpen for nybygging, så i 1881 dro de til Foster County i Nord Dakota. Ved hjelp av Homestead loven fikk de etablert en gård på dyrkbar og fruktbar jord. Det samme gjaldt for Torstein Edvard og broren Ole.

Hvilke muligheter hadde de der de bosatte seg? Dakota statene er midt i præriebeltet som går gjennom USA og Canada. Præriegresset råtnet år etter år og sammen med avføring fra bison fikk jorden mye næring. I første halvdel av 1880-tallet var det en periode av mye regn som ga Tørris og de andre nybyggerne store avlinger. Med store avlinger fikk de bedre inntekt som førte til bedre livsvilkår. I Milan var det skoler som lærte innvandrere engelsk som Tørris og barna tok nytte av. I Foster County var de med å bygge og etablere Kvernes kirke og menighet. Sammen med andre fra Nordmøre ble et distrikt etablert, kalt Nordmore Township. Torstein levde et rikt liv i Foster County. Hans historie viser hvilke muligheter hardtarbeidende nordmenn kunne oppnå i USA i denne perioden.

Utvandringshistorien til familiene fra Slettmyra og Hagen kan regnes som suksess historier. Da de reiste og bosatte seg i Nord Dakota gikk drømmene i oppfyllelse. Tørris og Gjertrud fikk bygd en egen gård. Barna giftet seg og bygde egne gårder da de ble eldre. Edvard Torsteinsen ble en markant person i Foster County og Nord Dakota. Han bygde seg opp fra en liten «shanty» til en av de fineste gårdene i staten. Han ble valgt til flere offentlige stillinger og ble ansett som en fremragende medlem av samfunnet. Broren Ole bygde også en egen gård og ble valgt til skoledirektør i distriktet. De andre søsknene fulgte etter og bosatte seg enten i Nord Dakota sammen med brødrene eller videre vestover i stater som Oregon.

Dette er en case study for å se hvordan denne spesifikke familien fra Eide reiste og bosatte seg i USA. Mange av trekkene var typiske for de fleste som utvandret på 1800-tallet fra Norge. De kom fra bygdene og jobbet på gård. De fikk brev fra kjenninger og slektninger som bodde i USA som ga dem motivasjonen til å ta risikoen ved å forlate alt de hadde i Norge og prøve lykken i «mulighetens land». De reiste over med skip og ankom til en av de store havnene på østkysten. De var en del av utvandringsbølgen som bosatte seg i Dakota territoriene da det først ble åpnet for nybyggere på 1880-tallet. Jeg mener jeg kan klassifisere disse spesifikke

utvandrerne som økonomiske utvandrere. De dro til statene for å finne bedre økonomiske muligheter enn det de hadde i Norge.

Familiene fra Slettmyra og Hagen er en liten del av norsk utvandringshistorie, men deres reise fra Nordmøre i Norge til Nordmore i USA kan anses som et bildet av norsk utvandring generelt bare på et mikro nivå. Det gir også innblikk til hvordan alminnelige nordmenn opplevde utvandringsperiodene. Bønder som solgte alt de hadde. De flyttet til Milan hos kjente personer fra hjemregionen. De lærte seg engelsk. De dro videre for å bygge og drive en egen gård. De bodde med flere fra Norge og sammen bygde de opp norske samfunn midt i Amerika.

Denne bacheloroppgaven har gitt meg et engasjement for utvandringforskning som jeg ikke hadde før. Det å lese hvordan enkelt familier og enkeltpersoner dro fra alt de eide og kjente til et nytt land er spennende. Det får meg til å reflektere hvordan jeg selv ville ha følt og tenkt i samme situasjon. Når vi leser om mennesker fra hundre år tilbake og lengre, kan de virke så fjerne og ukjente. Men mennesker har alltid vært de samme gjennom historien, det som har forandret seg er teknologi og samfunn vi lever i. Derfor når vi leser om Tørris, Gjertrud og barna samt Torstein Edvard og søsknene kan vi kjenne oss igjen i dem.

Kildeliste

Arkivverket. (2022). Emigration Records, 1867-1960. Norge: Arkivverket. Hentet fra <https://www.arkivverket.no/utforsk-arkivene/norges-dokumentarv/emigrantprotokoller-fra-oslo-1867-1966>

Departementet for sosiale saker. (1921) Norges offisielle statistikk 25, Utvandringsstatistikk, Kristiania. Hentet fra https://www.ssb.no/a/histstat/nos/nos_vii_025.pdf

Drageset, Synne Sørhoel. (2017, 23. februar). Amerikabåtene fraktet hundretusner av nordmenn til USA og de færreste kom tilbake. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/XmbeB/amerikabaatene-fraktet-hundretusener-av-nordmenn-til-usa-de-faerreste-kom-tilbake>

Green, Harry. (2016). «Film M425 Reel 94, List 78. Immigrant Ships, Transcribers Guild, SS Harald Haarfager». National Archives and Records Administration. Hentet fra <https://www.immigrantships.net/v16/1800v16/haraldhaarfager18760629.html>

Harbsmeier, Michael. (1999) *Mikrohistorie – et plaidoyer*. *Den jyske Historiker nr 85*, s. 7.

Kjeldstadli, Knut. (1999). *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*: s. 124. Oslo: Universitetsforlaget.

Koht, Halvdan. (1958) *Norsk biografisk leksikon. Bind 13: Schultz-Skramstad*: s.242. Oslo: H. Aschehoug og Co.

Lyngstad, Jonny. (1998) *Eideboka. B. 2: Gard og Slegt*. Eide kommune: Eide historielag.

NAOB, Det norske akademis ordbok. (2023). Kompendium. Hentet fra <https://naob.no/ordbok/kompendium>

Semmingsen, Ingrid. (1950) *Veien mot Vest, annen del, Utvandringen fra Norge 1865-1915*. Oslo: H. Aschehoug og Co.

Tønnessen, Marianne. (2009, 15. februar). Utvandring. Hentet fra <http://snl.no/utvandring>

The National Archives of Norway, Norge. (1876). *Emigrasjonsprotokoll. Norway, Emigration Records, 1867-1960*. Oslo: Arkivverket.

Geo. A. Ogle og Co. (1900) *Compendium, History and Biography of North Dakota*. Chicago:
Geo. A. Ogle og Co.

Find a Grave. (2012) *1600s-Current [database on-line]*. Lehi, UT, USA: Find a Grave.

Hentet fra <http://www.findagrave.com/cgi-bin/fg.cgi>

Vassgård, Johannes J. (2006) *Eide-minne: Eidefolk på Prærieland*. s. 5-21. Eide kommune:
Eide historielag.

